

Departament Systemu Płatniczego

NOTATKA

na temat porównania wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami płatniczymi innych krajów Unii Europejskiej

Wstęp

Na posiedzeniu w dniu 11 kwietnia 2006 r. Zarząd NBP rozpatrzył materiał Departamentu Systemu Płatniczego, porównujący wybrane elementy polskiego systemu płatniczego z innymi krajami Unii Europejskiej (UE) za 2004 r. Na ww. posiedzeniu postanowiono, że tego rodzaju materiał będzie prezentowany Zarządowi NBP raz do roku, pokazując różnicę dzielącą Polskę od innych krajów UE oraz dynamikę zmian w badanych elementach, dotyczących szeroko rozumianego obrotu bezgotówkowego. Ww. materiał jest również każdorazowo przedmiotem obrad Rady ds. Systemu Płatniczego.

W porównaniu z analogicznymi materiałami, dotyczącymi porównań za 2004 i 2005 rok, zrezygnowano w niniejszej notatce z prezentowania części dotyczącej infrastruktury systemu płatniczego (systemów płatności). Należy jednak zaznaczyć, że Polska od lat charakteryzuje się wysokim poziomem rozwoju infrastrukturalnego w zakresie systemów płatności zarówno pod względem systemów wysokokwotowych (SORBNET i SORBNET-EURO), jak i detalicznych (ELIXIR i EuroELIXIR). W tym zakresie Polska plasuje się na poziomie najbardziej rozwiniętych krajów Unii Europejskiej.

Głównym celem prezentowanego materiału jest porównanie wybranych parametrów z kilku najważniejszych obszarów systemów płatniczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców w Polsce i krajach Unii Europejskiej za 2006 r., związanych głównie z dostępnością instytucji świadczących usługi płatnicze dla ludności, poziomem „ubankowienia” (mierzonego liczbą rachunków bankowych) oraz wykorzystaniem podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych (kart płatniczych, poleceń przelewu, poleceń zapłaty) i elementów infrastruktury płatniczej (bankomatów, terminali POS).

W celu dokonania analizy wybranych parametrów, Polska została przedstawiona na tle krajów Unii Europejskiej. Analiza zawarta w niniejszym materiale została przedstawiona w oparciu o dane za 2006 r., znajdujące się w Hurtowni Danych Statystycznych (Statistical Data Warehouse) Europejskiego Banku Centralnego pod adresem <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

Informacje te zostały uzupełnione w tekście również o kolejne, bardziej aktualne dane z innych źródeł, w szczególności z danych zbieranych przez NBP i publikowanych w kwartalnych opracowaniach.

Wyjaśnienia metodologiczne

Dla przejrzystości i łatwiejszego porównania prezentowanych danych, przedstawione je w postaci wykresów obrazujących stan rozwoju w 2006 r. w zakresie poszczególnych elementów systemu płatniczego przeliczonych w większości na 1 mieszkańca oraz wykresów przedstawiających tendencje rozwojowe dla tych elementów występujące w ostatnich latach w Polsce w porównaniu do średniej dla krajów ze strefy euro oraz średniej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej.

Pierwszy typ wykresów obejmuje dane za 2006 rok odnoszące się do wszystkich krajów Unii Europejskiej w 2006 r. (tj. bez Bułgarii i Rumunii, które przystąpiły do UE w 2007 r.). Kolorem zielonym zaznaczono 12 krajów UE należących w 2006 r. do strefy Euro, kolorem khaki – trzy kraje spośród pierwszej „piętnastki” krajów UE, nienależące do strefy euro, tj. Danię, Szwecję i Wielką Brytanię, kolorem żółtym – 10 krajów członkowskich UE, które przystąpiły do UE w 2004 r. Jako punkt odniesienia został również uwzględniony średni poziom dla 12 krajów strefy euro oraz dla wszystkich ówczesnych 25 krajów członkowskich Unii Europejskiej (w wykresach oznaczony kolorem szarym odpowiednio jako „Strefa Euro” oraz „EU”).

Drugi typ wykresów ma na celu zobrazowanie tendencji rozwojowych występujących w analizowanym zakresie na przestrzeni kilku lat. Dla uproszczenia wykresu, trend w danym zakresie jest przedstawiony dla trzech obszarów: Polska, średnia dla krajów ze strefy euro („Strefa Euro”) oraz średnia dla całej Unii Europejskiej („UE”), obejmującej w 2006 r. 25 krajów, zaś za poprzednie lata liczbę krajów faktycznie należących do UE w danym roku.

W obu typach graficznej prezentacji danych Polska została oznaczona kolorem czerwonym.

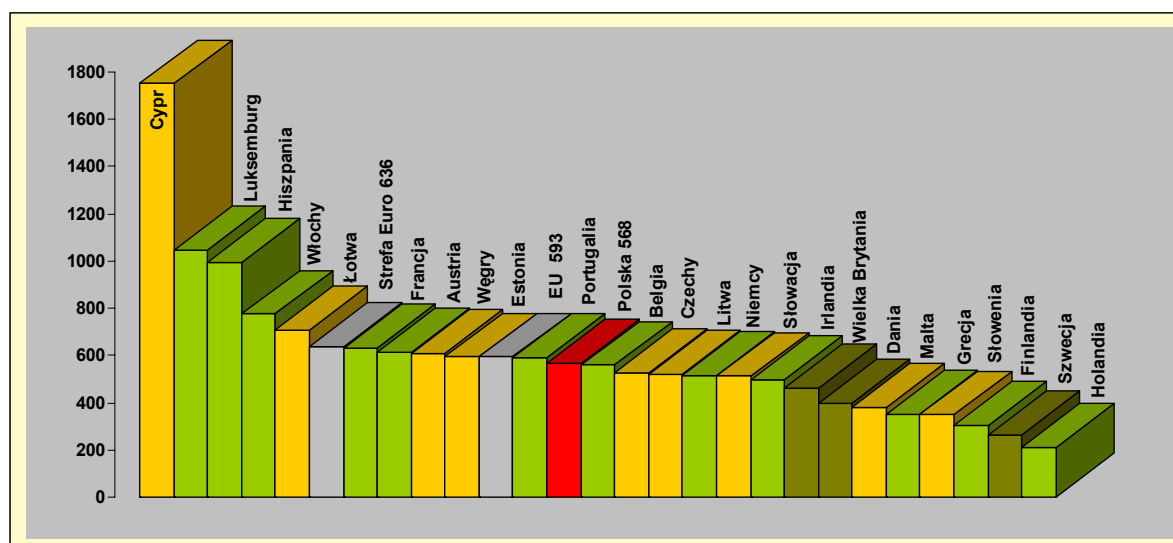
Przyjęcie takiego sposobu zilustrowania poszczególnych parametrów ma na celu przedstawienie sytuacji Polski w 2006 roku na tle innych krajów należących wówczas do Unii Europejskiej oraz wskazanie i porównanie kierunków rozwoju występujących w danym zakresie na przestrzeni kilku ostatnich lat.

W tekście niniejszego materiału zaprezentowano również opisy czynników, które wpłynęły na rozwój określonych wskaźników w niektórych państwach. Znajdują się one w szarych ramkach. Opisy te zostały zaczerpnięte z materiału DSP pt. „Obrót bezgotówkowy w Polsce – Raport”.¹

1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na 1 mln mieszkańców.

Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze jest w Polsce stosunkowo duża w porównaniu do wielu innych krajów Unii Europejskiej (wykres 1), co wynika m.in. z faktu, że do instytucji oferujących usługi płatnicze zaliczono nie tylko 8.327 placówek banków komercyjnych, 3.793 placówki banków spółdzielczych, 1.589 placówek SKOK, ale również 8.553 placówki pocztowe. Polska z liczbą 568 placówek na milion mieszkańców znajduje się wprawdzie poniżej średniej unijnej (593), ale na wyższym poziomie niż m.in. Holandia, Szwecja, Wielka Brytania, Dania czy Finlandia. Polska przewyższa pod tym względem także wielu nowych członków Unii, jak Czechy, Słowacja, Litwa i Słowenia.

Wykres 1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców, w 2006 r.

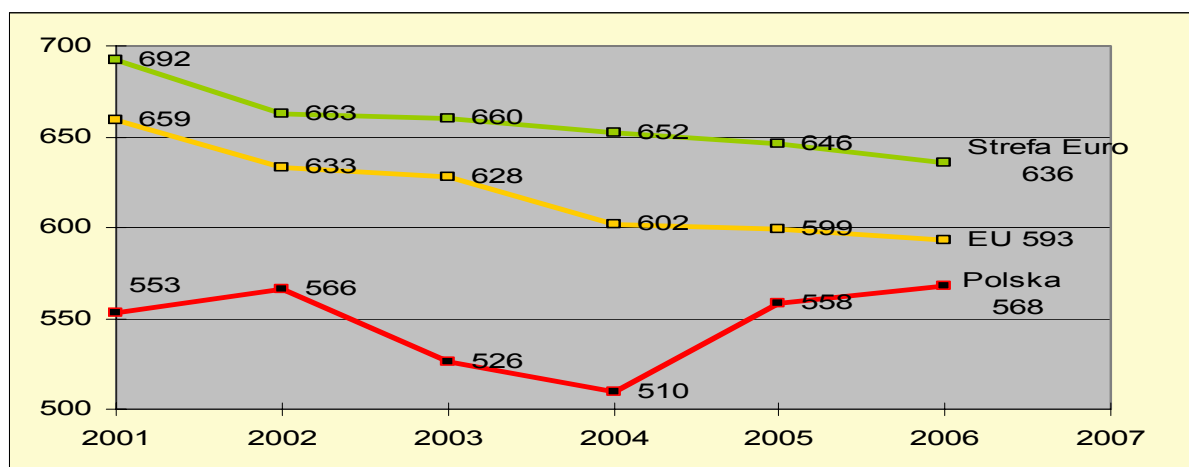

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

¹ T. Koźliński, „Obrót bezgotówkowy w Polsce – Raport”, Warszawa 2008 r.

Wśród krajów unijnych widoczna jest utrzymująca się spadkowa tendencja pod względem liczby tych placówek, co przedstawia wykres 2. W Polsce natomiast od 2004 r. następuje stały wzrost ich liczby. Mimo rosnącej popularności bankowości elektronicznej kluczowa dla sprzedaży produktów bankowych jest sieć placówek. Dlatego niemal wszystkie banki zapowiadają uruchamianie nowych oddziałów. W 2008 r. sieć banków może się zwiększyć o 1,5 tys. placówek².

Wykres 2. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców, w latach 2001 - 2006.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

Motorem powstawania coraz większej liczby placówek bankowych w Polsce jest to, iż jednym z głównych czynników decydujących o wyborze danego banku przez klienta jest dogodna lokalizacja jego oddziału. Popularnym sposobem zwiększania sieci placówek dla banków stała się franczyza. Ze względu na skalę inwestycji i wkład organizacyjny, banki, oprócz własnych placówek, coraz częściej decydują się na tworzenie nowych w oparciu o taką formę (np. Bank BPH, PKO BP, Dominet Bank, Multibank, Polbank, BISE, ING Bank Śląski, Eurobank, AIG Bank, BZ WBK).³ W roku 2008 r. przewiduje się otwarcie ok. pół tysiąca placówek franczyzowych⁴. Rynek ten ma dla banków spory potencjał, szczególnie przy niskim poziomie ubankowienia mniejszych miejscowości. Taka forma jest

² „Banki zarobią ponad 15 mld zł” Gazeta Prawna Nr 32 (2154) czwartek, 14 lutego 2008 r.

³ „Franczyza na rynku finansowym - banki - w roku 2007” Mariusz Kamiński, Franczyza w Polsce, Polski Portal Systemów Sieciowych.
http://www.franczyzawpolsce.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=314&Itemid=80
Franczyza w branży finansowej – podsumowanie roku 2006, Mariusz Kamiński, 15.I.2007,
[http://www.franczyzawpolsce.pl/portal/index.php?id=17&tx_ttnews\[swords\]=bankowe&tx_ttnews\[tt_news\]=118&tx_ttnews\[backPid\]=35&cHash=21e866b033](http://www.franczyzawpolsce.pl/portal/index.php?id=17&tx_ttnews[swords]=bankowe&tx_ttnews[tt_news]=118&tx_ttnews[backPid]=35&cHash=21e866b033)

³ *Banki stawiają na franczyzę, liczba placówek rośnie* – Nina Hałabuz, Parkiet
<http://www.bankier.pl/wiadomosc/Banki-stawiaja-na-franczyze-liczba-placowek-rosnie-1698523.html>

wykorzystywana w szczególności w miejscach, gdzie nie jest opłacalne założenie placówki banku, a istnieje popyt na tego rodzaju usługi.⁵ Na obszarach wiejskich dominują banki spółdzielcze, które na koniec 2006 r. dysponowały siecią 3.793 placówek (na koniec czerwca 2007 r. ich liczba wzrosła do 3.894 placówek). Największą siecią oddziałów spośród banków dysponował PKO BP, który miał w tym okresie 1.166 placówek (oprócz tego PKO BP posiadał 2.285 agencji wykonujących większość podstawowych operacji). Banki poszerzają zakres dostępu do swoich usług poprzez różne formy współpracy – np. Bank BPH współpracował z siecią placówek partnerskich działających na zasadzie franczyzy, dysponującą liczbą placówek zbliżoną do liczby zwykłych oddziałów banku, zaś klienci Banku Pocztowego mogą korzystać z z 5.600 placówek Poczty Polskiej.⁶

Tabela 1. Porównanie liczby placówek banków komercyjnych, banków spółdzielczych, SKOK-ów i Poczty Polskiej

Rok	Banki komercyjne	Banki spółdzielcze	SKOK ⁷	Poczta Polska ⁸
2000	11.470	2.708	560	8.549
2001	10.721	2.878	680	8.223
2002	9.965	3.046	923	8.243
2003	9.162	3.162	1.285	8.306
2004	8.359	3.388	1.461	8.352
2005	8.378	3.598	1.553	8.350
2006	8.327 ⁹	3.793 ¹⁰	1.589	8.553 ¹¹
06.2007	9.106 ¹²	3.894 ¹¹	1.629	Brak danych

Źródło: Bankier.pl, NBP, SKOK.

⁵ *Bankowy wyścig po klienta*, Aneta Wieczorek, Franchising Info, 2006-10-05, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Bankowy-wyścig-po-klienta-1480342.html>

⁶ *Placówki bankowe znowu w modzie?*, 23.07.2006, <http://news.webwwweb.pl/2,6410,3.Placowki,bankowe,znowu,w.modzie.html>

⁷ *Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo - Kredytowe w latach 1992 - 2007 r.*, <http://www.skok.pl/?4DgU5kDcljUBKlujjqMbq4hwn9YYxQE3m3uRpgHm7U=:QA563466E8A5>

⁸ Blue Book, Non-euro Area Country Data, grudzień 2006, str. 485

⁹ *Sytuacja finansowa banków w okresie styczeń - wrzesień 2006 r. Synteza, Liczba placówek bankowych w Polsce (stan na IX 2006)*, styczeń 2007, http://www.nbp.pl/Publikacje/nadzor_bankowy/pdf/synteza2006_9.pdf

¹⁰ *Sytuacja finansowa banków w okresie styczeń - wrzesień 2006 r. Synteza, Liczba placówek bankowych w Polsce (stan IX 2006)*, styczeń 2007, http://www.nbp.pl/Publikacje/nadzor_bankowy/pdf/synteza2006_9.pdf

¹¹ *Ocena funkcjonowania rynku usług pocztowych w 2006 roku*, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Departament Rynku Pocztowego, str. 14, http://www.urtip.gov.pl/gallery/64/55/6455/Ocena_rynk_u_pocztowego_w_2006_skrot.pdf

¹² *Synteza Raportu o sytuacji sektora bankowego w I półroczu 2007 r.* NBP

Osoby wybierające ofertę bankową dla siebie zwracają uwagę na solidność banku. Liczy się też bliskość oddziału od miejsca zamieszkania. Dla młodszych klientów istotny jest dostęp do rachunku za pośrednictwem Internetu oraz nowoczesna oferta¹³.

Z punktu widzenia rozwoju obrotu bezgotówkowego istotny jest dalszy wzrost placówek bankowych, prowadzących rachunki bankowe, zwłaszcza na obszarach charakteryzujących się mniejszym „ubankowaniem” ludności, natomiast mniej istotny, a nawet osłabiający rozwój obrotu bezgotówkowego może być wzrost placówek takich instytucji, w których dokonywane są głównie lub wyłącznie płatności bezgotówkowe.

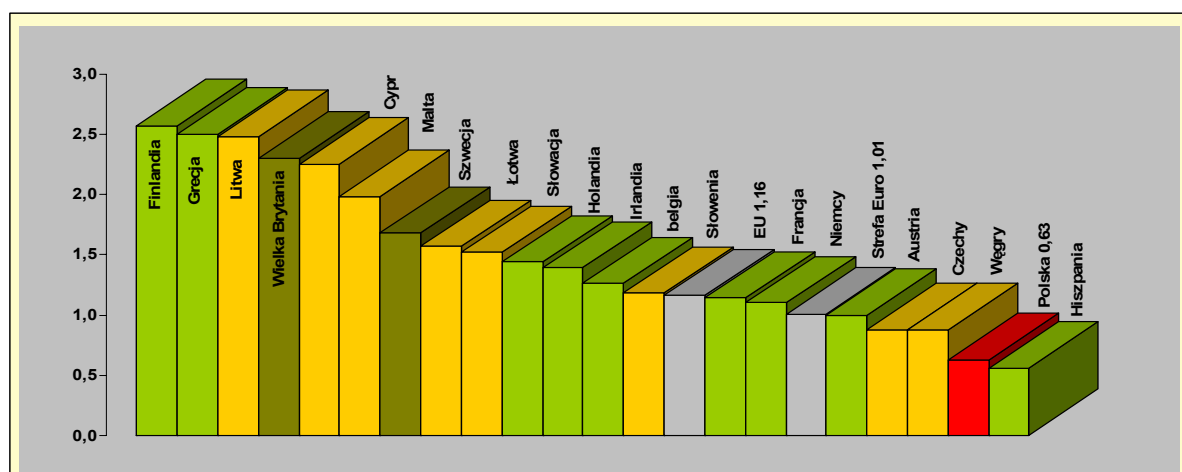
2. Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca

Niski stopień „ubankowania” stanowi w Polsce poważny problem, ponieważ posiadanie rachunku bankowego jest podstawą dla wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Pod względem liczby rachunków bankowych Polska nadal znajdowała się w 2006 r. na jednym z najniższych miejsc wśród krajów Unii Europejskiej ze wskaźnikiem 0,63 rachunku bankowego na 1 mieszkańca.

Wskaźnik ten oznacza jednak pewną poprawę w stosunku do roku 2005, w którym wyniósł 0,58 (wzrost o 8,6 %). Pozycję Polski na tle innych krajów UE w 2006 r. wg wskaźnika liczby rachunków bankowych na 1 mieszkańca pokazuje wykres 3.

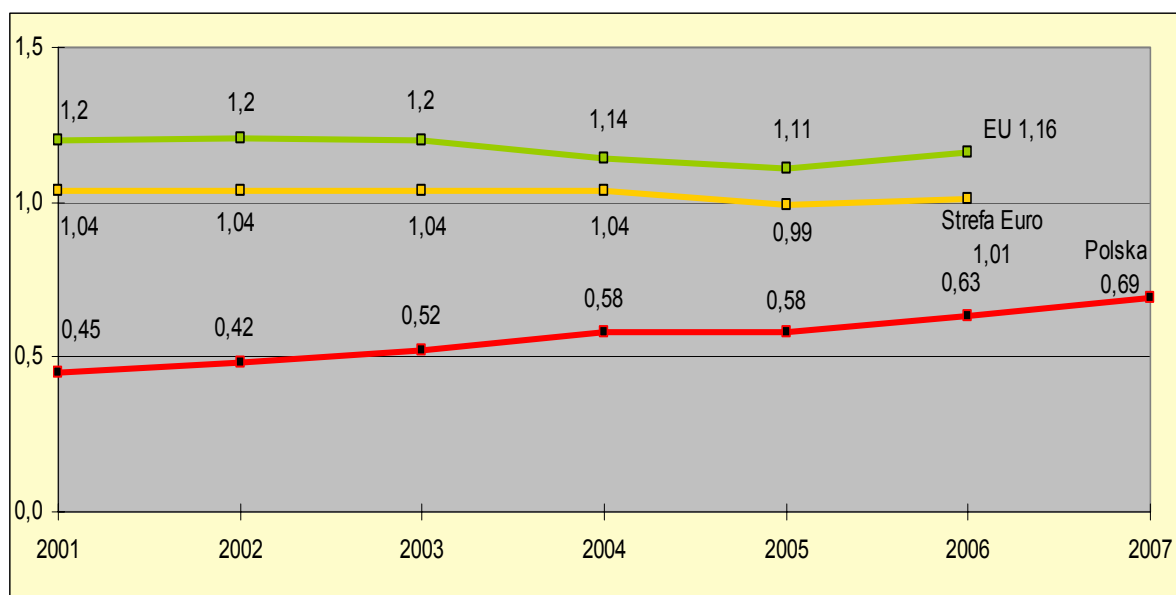
Wykres 3. Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca w 2006 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

¹³ Raport specjalny Acxiom i Open Finance, 17 lipca 2007 r.
[http://www.acxiom.pl/quick_links/Raporty_Rynkowe/2007/16_07_07_Banki/RAPORT -
Acxiom_Open_Finance_5.doc](http://www.acxiom.pl/quick_links/Raporty_Rynkowe/2007/16_07_07_Banki/RAPORT_-_Acxiom_Open_Finance_5.doc)

Wykres 4. Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2007

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

Średnia wszystkich krajów UE na przestrzeni lat 2001 – 2006 wykazuje nieznaczne zmiany. Po spadku lat 2004 i 2005 (do minimalnego poziomu 1,11 rachunku bankowego *per capita*), w 2006 r. wskaźnik ten lekko się poprawił (do 1,16). Natomiast słabą tendencję spadkową w analizowanym okresie wykazuje średnia dla krajów Strefy Euro (od 1,04 w 2001 r. do 1,01 w 2006 r.). Pomimo wyraźnej wzrostowej tendencji wskaźnika liczby rachunków na 1 mieszkańca w Polsce, wskaźnik ten w naszym kraju stanowi tylko 54,3% średniej całej Unii Europejskiej oraz 62,3% średniej dla Strefy Euro.

W badaniu przeprowadzonym w 2006 r. przez Pentor na zlecenie Narodowego Banku Polskiego 48% respondentów wskazywało, że posiada konto osobiste lub rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy, przy czym okazało się, że najniższym „ubankowaniem” charakteryzują się osoby młode (15-29 lat), w tym studenci, oraz osoby mające powyżej 60 lat. Czynnikiem decydującym o posiadaniu rachunku bankowego jest wykształcenie i dochód przypadający na mieszkańca.¹⁴ Natomiast wg danych pochodzących z badania TNS OBOP¹⁵ przywołanego w raporcie Money.pl z marca 2007 r., posiadanie konta bankowego deklaruje 57% Polaków powyżej 15 roku życia.

¹⁴ Wybrane wyniki badania nt. korzystania Polaków z kont osobistych i kart płatniczych oraz realizowania płatności masowych w Polsce poprzez transakcje gotówkowe i bezgotówkowe, listopad 2006 r., str. 3

¹⁵ raport Money.pl „Jak Polacy korzystają z kont bankowych”
<http://modernmarketing.pl/mms/Raport%20%20Jak%20Polacy%20korzystaja%20z%20kont%20bankowyc%20h.pdf>

Tabela 2. Liczba rachunków bieżących w złotych prowadzonych przez banki komercyjne w Polsce w latach 2001-2006 (w tys., w zaokrągleniu).

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Osoby prywatne	22 165	24 297	24 338	26 867	26 453	26 028	28 522
Rolnicy, przedsiębiorcy indywidualni		2 454	2 529	2 882	2 743	2 648	2 487
Przedsiębiorstwa, niemonetarne instytucje finansowe, instytucje niekomercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych	3 037	714	685	704	741	786	866
Razem rachunków bieżących	25 202	27 465	27 553	30 453	29 937	29 462	31 875
Razem rachunków bieżących bez książeczek oszczędnościowych	17 199	18 411	19 801	22 211	22 007	23 891	26 303

Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego.

Zdaniem DSP, niewielka liczba rachunków bankowych w Polsce jest jedną z najpoważniejszych barier dla powszechnego rozwoju obrotu bezgotówkowego. Ten wskaźnik jest w ocenie DSP jednym z najważniejszych, gdyż wskazuje bazę dla upowszechniania różnych form bezgotówkowych rozliczeń pieniężnych (karty płatnicze, polecenie przelewu, polecenie zapłaty), których podstawą korzystania jest posiadanie rachunku bankowego. Jak pokazuje jednak przykład krajów takich jak Hiszpania, która w tej klasyfikacji znajduje się obok Polski, ale w odniesieniu do innych kryteriów znajduje się w czołówce europejskiej, obok samego posiadania rachunku istotna jest również aktywność (czyli korzystanie z różnych usług bankowych) jego posiadacza. Sam wskaźnik liczby rachunków bankowych na 1 mieszkańca nie jest zatem wystarczającym miernikiem poziomu obrotu bezgotówkowego. W wielu przypadkach zależy on bowiem od czynników społecznych czy kulturowych (np. jest on częściowo uzależniony od modelu organizacji przepływów pieniężnych w ramach małżeństw, wynikającego z panującego w danym kraju zwyczaju lub ze stopnia niezależności finansowej kobiet) bądź technologicznych czy operacyjnych, związanych np. z obowiązującymi w danym kraju zasadami obsługi instrumentów płatniczych i rozliczeń (vide „Przykład 1”).

Przykład 1.

Przykładem kraju z dużą liczbą rachunków bankowych jest Grecja, co wynika w pewnej mierze z panujących tam zwyczajów. Mieszkańcy dużych miast z reguły spędzają weekendy na terenach wiejskich, a sieć kilku dużych banków pokrywa teren całego kraju. Powoduje to, że aby bezpłatnie realizować operacje bezgotówkowe, opłaca się posiadać kilka kont w różnych bankach. Ponadto w Grecji ceni się osobisty kontakt z pracownikiem banku i raczej unika się posługiwania elektronicznymi instrumentami płatniczymi. To jest również jedna z przyczyn, dla której, przy tak wysokim stopniu „ubankowienia”, Grecja wykazuje niski stopień aktywności na zakładanych rachunkach. Jest w zwyczaju, że z okazji takich uroczystości jak śluby, narodziny czy pierwsze urodziny, w Grecji zakłada się rachunek bankowy, na który goście mogą wpłacać pieniądze w ramach prezentu (taka praktyka

występuje również na Cyprze). Ponadto Grecy zaciągają możliwie wielką liczbę debetów i kredytów na rachunkach różnych banków, które tylko dają taką możliwość (leży to w mentalności Greków). Natomiast na Cyprze sporą liczbę rachunków posiadają nierezydenci (w tym przedsiębiorcy), co jest spowodowane systemem podatkowym Cypru, który przez wiele lat uważany był za raj podatkowy.

To, że przyrost liczby rachunków bankowych jest w Polsce stosunkowo niewielki, spowodowane jest w pewnym zakresie emigracją zarobkową Polaków oraz likwidacją przez banki niewykorzystywanych kont bankowych¹⁶. Pewna część emigrantów, wyjeżdżając na dłuższy czas, zamyka funkcjonujące do tej pory rachunki bankowe, nie mając pewności co do powrotu do kraju czy wręcz decydując się na stałą emigrację. Migrację klientów dostrzegają również banki zagraniczne i tworzą specjalne oferty dla stale rosnącej liczby obcokrajowców, w tym Polaków¹⁷. Jednocześnie coraz więcej klientów posiada przynajmniej dwa rachunki w różnych bankach.

W 2010 roku liczba klientów indywidualnych i małych firm korzystających aktywnie z usług bankowych przez Internet będzie wynosiła 10 mln – wynika z prognozy Rady Bankowości Elektronicznej przy Związku Banków Polskich. Już dziś tą drogą z usług bankowych aktywnie korzysta 4,8 miliona użytkowników indywidualnych i małych firm. Stale wzrasta również liczba założonych rachunków z dostępem przez Internet, obecnie jest ich już blisko 11 milionów, a według prognoz w 2010 roku może ich być nawet 15 milionów¹⁸.

Wykorzystanie rachunków bankowych sprowadza się nadal najczęściej do tradycyjnych usług, czyli do możliwości wypłaty z bankomatu, przelewu, karty płatniczej, debetu w rachunku bieżącym.¹⁹

3. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców

W 2006 r. Polska posiadała najmniej bankomatów na 1 mln mieszkańców spośród wszystkich krajów UE (260,6), co pokazuje wykres 5. Było ich ok. trzy razy mniej niż dla średniej dla

¹⁶ PKO BP i Pekao SA podziela rynek kont, 26.05.2006, <http://www.finanse.egospodarka.pl/15115.PKO-BP-i-Pekao-SA-podziela-rynek-kont,1,48,1.html>

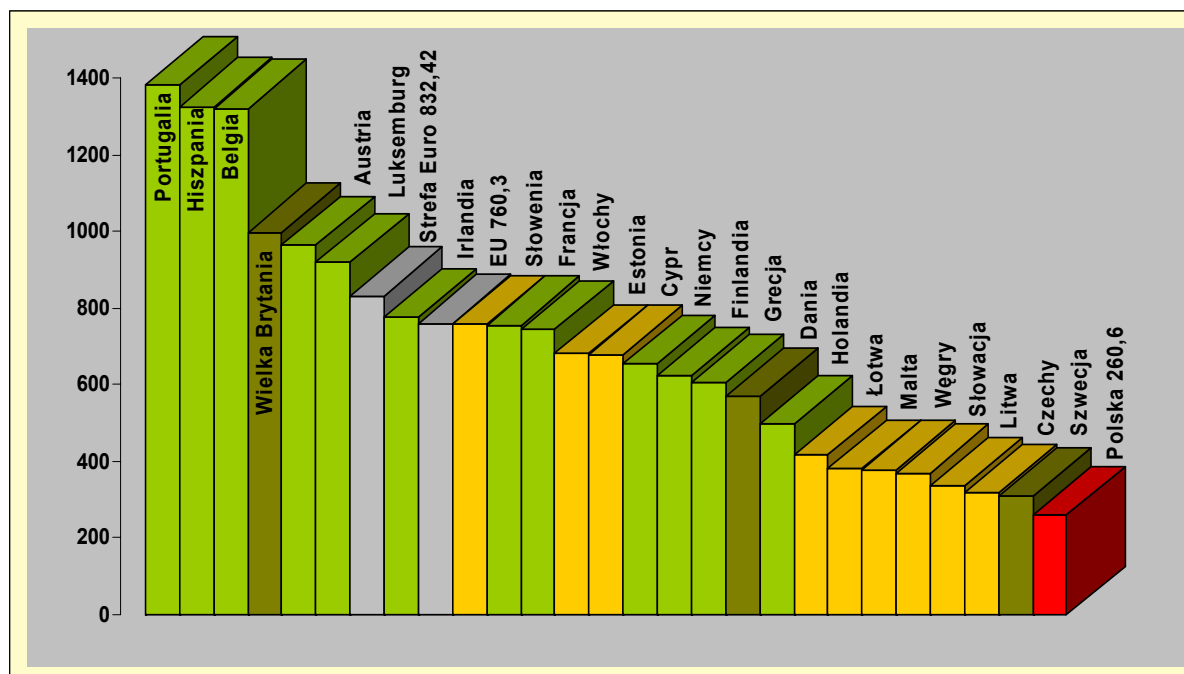
¹⁷ Lloyds TSB wprowadza konto dla osób przyjeżdżających do Wielkiej Brytanii, Bankier.pl, 2007-04-25, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Lloyds-TSB-wprowadza-konto-dla-osob-przyjezdajacych-do-Wielkiej-Brytanii-1575745.html>

¹⁸ Rozwój bankowości elektronicznej w Polsce – prognoza 2010 roku ZBP.

¹⁹ Konta i usługi bankowe z jakich korzystają Polacy, Marta Kamieńska, eGospodarka.pl, 22.03.2007, <http://www.finanse.egospodarka.pl/20940.Konta-i-uslugi-bankowe-z-jakich-korzystaja-Polacy,2,48,1.html>

wszystkich krajów Unii Europejskiej i ponad trzy razy mniej niż dla średniej dla krajów Strefy Euro.

Wykres 5. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców w 2006 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

W 2008 r. banki planują dalszy rozwój swoich sieci bankomatów - w niektórych przypadkach bardzo dynamiczny: PKO BP chce zainstalować ok. 400 bankomatów (w 2007 roku miał ich 2097), Bank Zachodni WBK - 230 (wobec 674), Bank BPH - 155 (wobec 207), Bank Millennium - 110 (wobec 481).²⁰ Plany rozwoju mają nie tylko banki, gdyż również Euronet chce zwiększyć sieć o 300 bankomatów wobec 890 posiadanych na koniec 2007 roku, Diebold (sieć Cash for You) - o 140 maszyn (wobec 260 w 2007 r.), eCard - 200 bankomatów (wobec 200 w 2007 r.). First Data Poland (dawniej PolCard) także chce wejść na ten rynek i zainstalować pierwszych 100 bankomatów.²¹

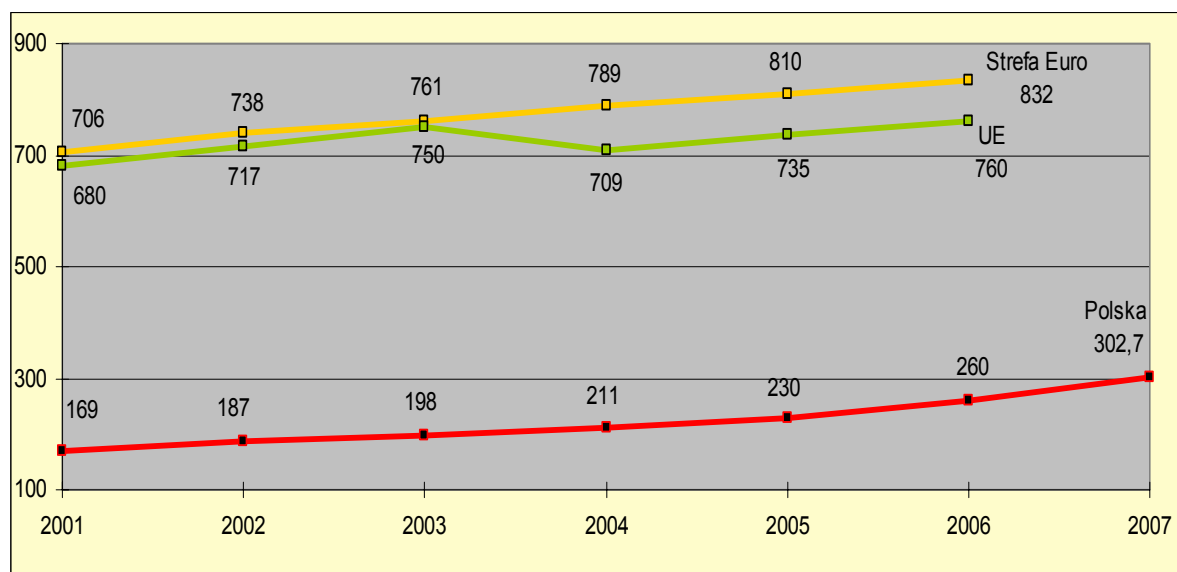
Według danych NBP, w 2006 r. dostępnych było w Polsce 9,9 tys. bankomatów, natomiast na koniec 2007 r. było ich już 11.542.²² Problemem jest wolne instalowanie sieci bankomatów w małych miejscowościach.²³

²⁰ Liczba bankomatów wzrosnie o prawie 20% w 2008 r. - Internet Securities Businesswire, Bankier <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Liczba-bankomatow-wzrosnie-o-prawie-20-w-2008-r-1709719.html>

²¹ Liczba bankomatów wzrosnie o prawie 20% w 2008 r. - Internet Securities Businesswire, Bankier <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Liczba-bankomatow-wzrosnie-o-prawie-20-w-2008-r-1709719.html>

²² Informacja o kartach płatniczych za IV kwartał 2007 r. DSP NBP.

Wykres 6. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców w latach 2001 - 2007

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

W Polsce liczba bankomatów cały czas dynamicznie rośnie. W 2006 r. w porównaniu do 2005 r. przyrost liczby bankomatów wyniósł 13%, a na koniec 2007 r. było ich o 16,1% więcej niż na koniec 2006 r. Widoczny jest także wzrost kwot pobieranych z bankomatów – średnio 334 zł w IV kwartale 2006 r. do 353 zł w IV kwartale 2007 r.²⁴

Poza bankomatami, gotówkę można w Polsce od września 2006 r. wypłacać także dzięki usłudze cashback, która polega na możliwości wypłaty gotówki przy opłacie kartą za dokonywane zakupy. Usługa została uruchomiona przez banki współpracujące z VISA. Usługa ta ma być docelowo dostępna w ponad 150 tys. terminali.²⁵

Z punktu widzenia rozwoju obrotu bezgotówkowego wzrost liczby bankomatów jest bardzo istotny, gdyż z jednej strony wpływa pozytywnie na decyzje o założeniu rachunku bankowego (brak bliskiego bankomatu i wynikające stąd utrudnienia w dostępie do gotówki na rachunku mogą zniechęcać do zakładania rachunków bankowych, dlatego ważny jest łatwy i powszechny dostęp do bankomatów), z drugiej zaś strony niektóre bankomaty umożliwiają dodatkowe usługi, np. wgląd w saldo rachunku, wypłatę gotówki, czy wykonanie polecenia przelewu, co mogłoby być istotne zwłaszcza dla osób niekorzystających z bankowości elektronicznej.

²³ *Wojny bankomatowe*, expander.pl, 2007-01-04, <http://www.kartyonline.net/artty.php?id=228>

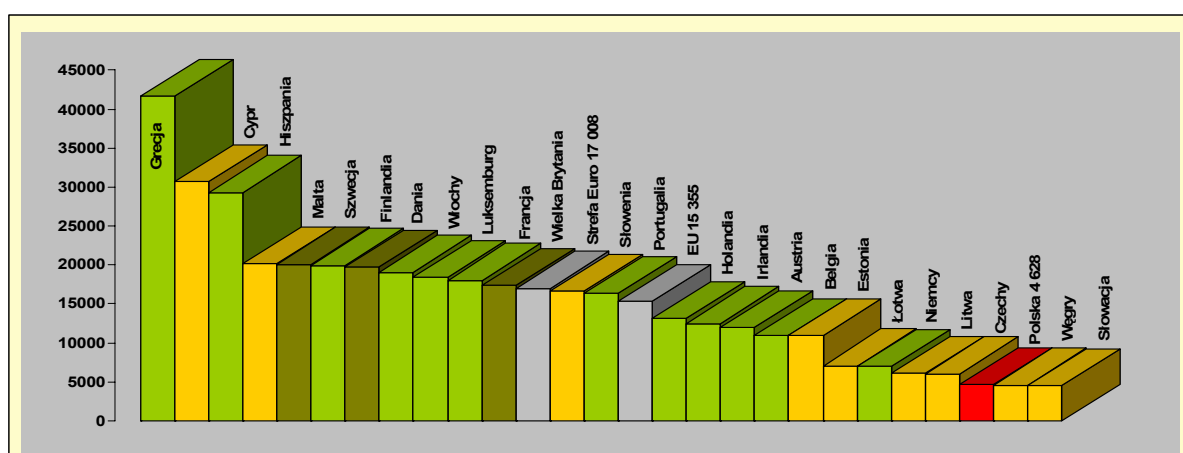
²⁴ *Informacja o kartach płatniczych za III kwartał 2007 r.* DSP NBP.

²⁵ *Wojny bankomatowe*, expander.pl, 2007-01-04, <http://www.kartyonline.net/artty.php?id=228>

4. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na 1 mln mieszkańców

Wskaźnik 4.628 urządzeń na 1 milion mieszkańców, to jeden z najniższych wskaźników wśród krajów UE w 2006 r. (wyprzedzamy tylko Węgry i Słowację), mimo to widoczny jest stały wzrost ich ogólnej liczby (zob. wykres nr 8). Dość gwałtownie rośnie liczba i wartość operacji bezgotówkowych przeprowadzanych przy użyciu terminali POS (zob. dane przedstawione niżej).

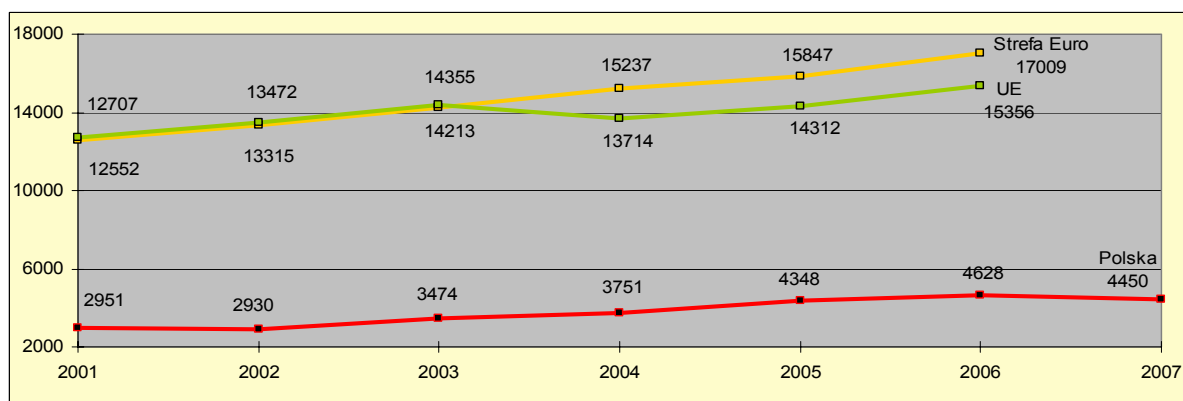
Wykres 7. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców w 2006 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

W strefie euro widoczny jest stały wzrost urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze, natomiast w całej Unii Europejskiej liczba tych urządzeń spadła w 2003 r., ale od 2004 r. widoczny jest ponowny wzrost w tym zakresie, co pokazuje wykres 8.

Wykres 8. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców w latach 2001 - 2007

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

Powyższy wykres pokazuje, że pomimo dość dynamicznego wzrostu liczby urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze w Polsce, średnia liczba tych urządzeń dla UE i dla strefy Euro przyrasta szybciej²⁶. Sprawia to, że różnica między średnią UE i średnią strefy Euro oraz Polską powoli rośnie na naszą niekorzyść. W 2001 r. średnio w UE (na 1 mln mieszkańców) było o 9,7 tys. więcej takich urządzeń niż w Polsce, natomiast w 2006 r. już o 10,7 tys. więcej. Podobnie w odniesieniu do średniej strefy Euro, w 2001 r. było tam o 9,6 tys. więcej urządzeń niż w Polsce, natomiast w 2006 r. już o 12,4 tys. więcej.

Przykład 2.

Najwyższy wskaźnik liczby urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze mają Grecja, Cypr, Hiszpania i Malta, które przystosowały infrastrukturę płatniczą do potrzeb obsługi turystów - obcokrajowców, którzy co roku licznie odwiedzają te kraje. Ponadto, Igrzyska Olimpijskie w Grecji stanowiły jednorazowy, silny impuls dla rozwoju infrastruktury bankowej, sieci bankomatów oraz akceptantów kart płatniczych. Warto jednak zauważyć, że nie przekłada się to na częstotliwość wykorzystywania kart płatniczych wydanych w tych krajach, gdyż znajdują się one raczej w końcowej grupie krajów wg liczby dokonywanych kartami transakcji, zaś Grecja jest wprost ostatnie w tej klasyfikacji – vide wykres 11.

Zgodnie z danymi prezentowanymi w „ECB Statistical Data Warehouse” oraz „Informacji o kartach płatniczych – IV kwartał 2006”, liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminale POS oraz imprinterów) w Polsce zwiększyła się w 2006 r. do 4.628 urządzeń na milion mieszkańców (wzrost o 5,1 % w porównaniu do 2005 r. – 4.400 urządzeń na 1 mln mieszkańców). Ogółem, liczba tych urządzeń kształtowała się na poziomie 176.475 na koniec 2006 r., z tego 141.499 terminali POS oraz 34.976 imprinterów, w porównaniu do 167.892 na koniec 2005 r., z tego liczba terminali POS wynosiła 130.698, a imprinterów 37.194.

Wg danych prezentowanych przez agentów rozliczeniowych rośnie również liczba akceptantów – posiadaczy terminali POS (i jednocześnie maleje liczba akceptantów – posiadaczy imprinterów). Liczbę akceptantów elektronicznych instrumentów płatniczych wg danych prezentowanych przez agentów rozliczeniowych²⁷ prezentuje tabela 3.

²⁶ Oczywiście mowa tu o przyroście mierzonym wolumenem urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze. Jeżeli będziemy chcieli pokazać to w ujęciu procentowym to w 2001 r. liczba tych urządzeń w Polsce stanowiła 23% średniej w UE a w 2006 już 30%.

²⁷ Dane przedstawione w „Informacji o kartach płatniczych – IV kwartał 2007 r.” DSP NBP

Tabela 3. Liczba akceptantów elektronicznych instrumentów płatniczych 2005 - 2007

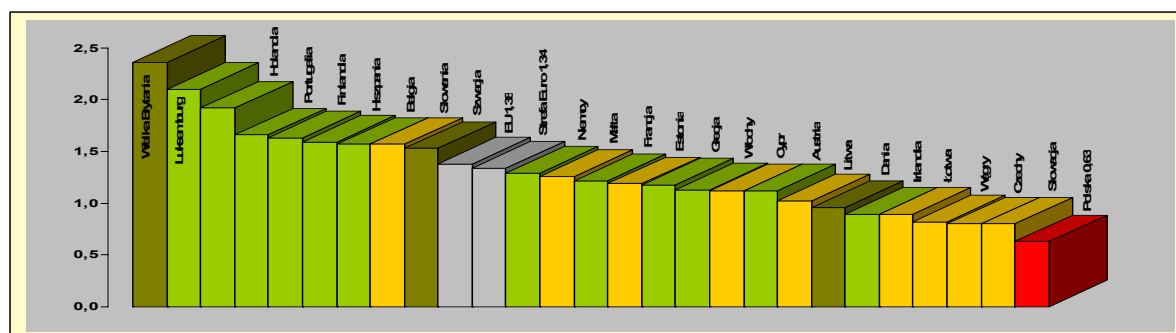
Rodzaj urządzenia akceptującego elektroniczne instrumenty płatności	2005	2006	2007
Terminale POS	55.459	59.667	60.852
Imprintery	19.614	17.311	2.125
Ogółem	75.073	76.978	62.977

źródło: Informacja o kartach płatniczych – IV kwartał 2007 r. DSP NBP

5. Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca

W 2006 r. wskaźnik wydanych kart płatniczych (0,63) *per capita* stawia Polskę na samym końcu państw Unii Europejskiej. Widoczny jest jednak wzrost (o 18,9 %) w porównaniu do poprzedniego roku (0,53 w 2005 r.), co pozytywnie świadczy o dynamice rozwoju polskiego rynku kart płatniczych. Wg stanu na koniec 2006 r. w obiegu w Polsce było 23,8 mln kart płatniczych, zaś na koniec 2007 r. 26,5 mln (9 % wzrostu). W krajach unijnych liczba kart płatniczych przypadająca na 1 mieszkańca jest jednak średnio ponad 2-krotnie wyższa niż w Polsce, ponieważ średnio wynosi 1,38, co pokazują wykresy 9 i 10.

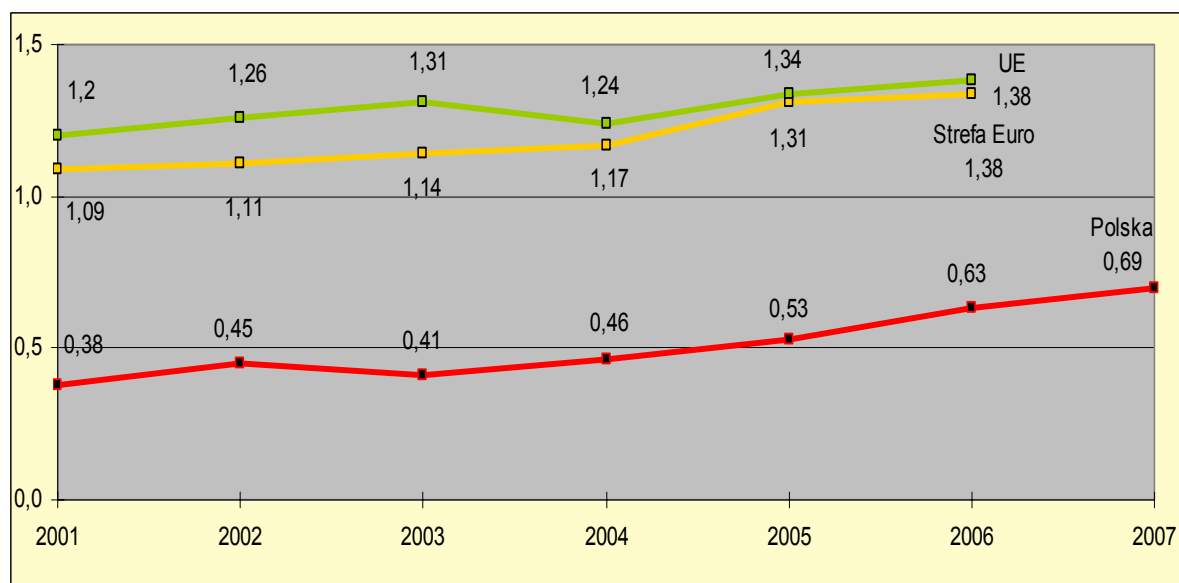
Wykres 9. Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w 2006 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

Niestety, pomimo szybkiego wzrostu liczby wydanych kart, różnica, jaka zachodziła we wskaźniku liczby wydanych kart na 1 mieszkańca pomiędzy Polską a strefą Euro, w 2006 r. była na tym samym poziomie, co w roku 2001 i wyniosła 0,71 (w Polsce omawiany wskaźnik wzrósł od 2001 do 2006 roku o 0,25 i tyle samo wzrósł w strefie Euro). Natomiast różnica między Polską a UE nieco się zmniejszyła. W 2001 r. różnica ta wynosiła 0,85 a w 2006 r. 0,75, co pokazuje wykres 10.

Wykres 10. Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w latach 2001 - 2007.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

Nadal wśród kart płatniczych dominują karty debetowe - w 2006 r. było ich 16,9 mln, tj. 71% ogólnej liczby kart płatniczych. Natomiast wg stanu na koniec 2007 r. kart debetowych było 18,3 mln szt., co stanowi 68,9 % ogółu kart (kart kredytowych było 7,8 mln szt., a kart obciążeniowych 0,4 mln szt.).

Wśród wydawanych przez banki kart płatniczych najbardziej dynamicznie rośnie przede wszystkim liczba kart kredytowych. Dla porównania, pod koniec 2005 r. było ich 4.383,7 tys., pod koniec 2006 r. 6.354,2 tys. a wg stanu na koniec 2007 r. 7.812,5 tys. Wzrost liczby kart kredytowych między końcem 2005 r. a końcem 2007 r. wyniósł 70,2 %. W ogólnej liczbie kart płatniczych udział kart kredytowych na koniec 2007 r. to 28,5 %.²⁸

²⁸ ibidem.

Przykład 3.

Krajem o największej liczbie wydanych kart płatniczych per capita jest Wielka Brytania. Na rozwój kart płatniczych wpływ miały działania promocyjne podejmowane przez banki mające zwiększyć popularność elektronicznych instrumentów płatniczych, ale także rozwój sieci akceptantów, bezpłatne wydawanie kart debetowych do rachunków bankowych, ubezpieczanie transakcji kartami, wspólne wprowadzanie kart bezstykowych lub sieci bankomatów, wprowadzenie bezpłatnego rachunku bankowego o ograniczonej funkcjonalności dla wybranych grup osób (np. dla emerytów i rencistów) oraz możliwość bezgotówkowego regulowania podatków. Ponadto w Wielkiej Brytanii istnieje długa tradycja korzystania z usług bankowych, na rynku funkcjonują również różnego rodzaju karty lojalnościowe wydawane przez sieci handlowe (są to karty bankowe), które są bardzo popularne wśród mieszkańców Wielkiej Brytanii .

Ciekawym przykładem działań zwiększających liczbę kart płatniczych, są działania podejmowane w Portugalii. Portugalia ma dużą liczbę bankomatów, które zostały połączone w jedną sieć (bankomaty jednej sieci w całym kraju, bez względu na to, w którym banku posiada się konto, do którego została wydana karta). Ponadto istnieje tam mocno rozbudowana sieć akceptantów (nawet w metrze i na targowiskach), pobierane są niskie opłaty za obsługę kart, oferuje się również różnego rodzaju korzyści zachęcające do korzystania z kart (takie jak programy bonusowe, darmowe wstępy na imprezy rozrywkowe itp.).

Karty kredytowe są obecnie łatwiej dostępne niż kilka lat temu. Banki złagodziły kryteria otrzymywania kart kredytowych, uproszczone zostały formalności, obniżone wymogi dochodowe, wzrosła również ogólna atrakcyjność kart kredytowych w porównaniu do innych produktów bankowych. Karty kredytowe zapewniają łatwy dostęp do środków, możliwość robienia zakupów na koszt banku i skorzystania z nieoprocentowanego okresu kredytu (45 – 61 dni). Zainteresowanie kartami kredytowymi wynika również ze wzrostu ogólnego popytu na kredyt konsumencki w ostatnim okresie.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na rozwój tego segmentu rynku jest rozwój infrastruktury akceptacji kart. Również ze strony banków wzrasta zainteresowanie kartami pod względem ich wykorzystania jako narzędzia do łatwiejszego i sprawniejszego administrowania kredytami opiewającymi na mniejsze kwoty niż w przypadku tradycyjnych pożyczek. Dla banków stwarza to okazję do pozyskania potencjalnego klienta. Przyczynia się to również do oferowania przez banki kart na korzystniejszych warunkach. Czynniki te stwarzają szanse dla dalszego rozwoju tego segmentu rynku kart płatniczych.

Z wyników badania przeprowadzonego w kwietniu 2007 r. przez CEBOS, w Polsce 37% mieszkańców korzysta z karty płatniczej, podczas gdy na Węgrzech – 57%, a na Słowacji - 59%. Odpowiednio w Polsce – 23%, na Węgrzech – 26% i na Słowacji – 24% mieszkańców dokonuje płatności kartą za drobne zakupy. Według respondentów, płatność gotówkowa jest w tej sytuacji szybsza i łatwiejsza. Kolejnymi czynnikami jest brak możliwości zapłaty kartą za drobne zakupy, czy możliwość zgubienia lub kradzieży karty.²⁹

Według wyników badania przeprowadzonego w trzecim kwartale 2006 r., z kart płatniczych korzystało 65% kobiet i 67% mężczyzn posiadających konto bankowe. Z kart debetowych korzystało 75% osób w wieku 20-29 lat i 81% w wieku 30-39 lat. 80% osób korzystających z kart płatniczych stanowią osoby z wyższym wykształceniem, 70% to osoby aktywne zawodowo, a 87% – prywatni przedsiębiorcy.³⁰

Według badania Pentora wykonanego na zlecenie NBP w 2006 r., z kart płatniczych korzystało 62% osób w wieku 40-49 lat, 58% – w wieku 30-39 lat, 57% – w wieku 50-59 lat. 83% osób z wyższym wykształceniem, 69% mieszkańców Warszawy, 52% - osób z innych dużych miast powyżej 200 tys. mieszkańców, 71% osób z dochodem powyżej 3 tys. zł.³¹

6. Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca

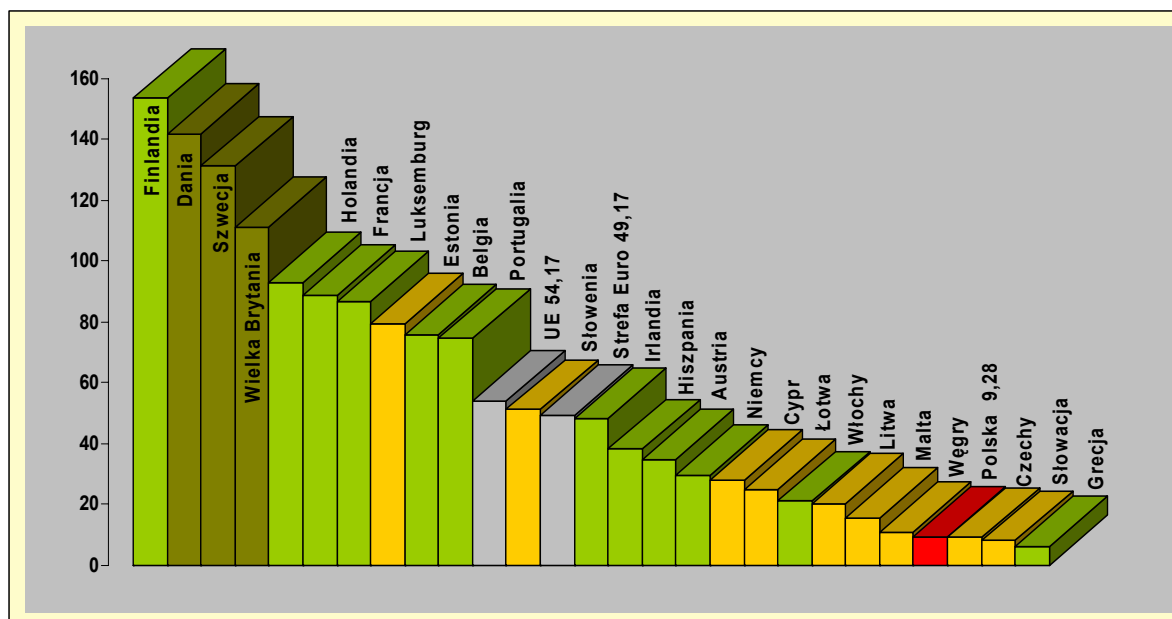
W porównaniu z krajami Unii Europejskiej, w Polsce nadal za pomocą kart płatniczych dokonywanych jest stosunkowo niewiele transakcji płatniczych. W 2006 r. średnia liczba transakcji tego rodzaju wyniosła 9,3 na 1 mieszkańca. Średnia dla krajów Unii Europejskiej w 2006 r. to 54,2 transakcji na 1 mieszkańca. Mimo tak wyraźnej dysproporcji należy stwierdzić, że poziom liczby transakcji kartami szybko wzrasta. Dla porównania w 2004 r. w Polsce dokonywano tylko 5,3 transakcji kartami płatniczymi, a w 2005 r. 6,92. Oznacza to wzrost o 75 %.

²⁹ *KORZYSTANIE Z KART PŁATNICZYCH W POLSCE, SŁOWACJI I NA WĘGRZECH – Komunikat z badań*, CEBOS, Warszawa, maj 2007 r. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2007/K_079_07.PDF

³⁰ *Konta i usługi bankowe z jakich korzystają Polacy*, Marta Kamieńska, eGospodarka.pl, 22.03.2007, <http://www.finance.egospodarka.pl/20940,Konta-i-uslugi-bankowe-z-jakich-korzystaja-Polacy,2,48,1.html>

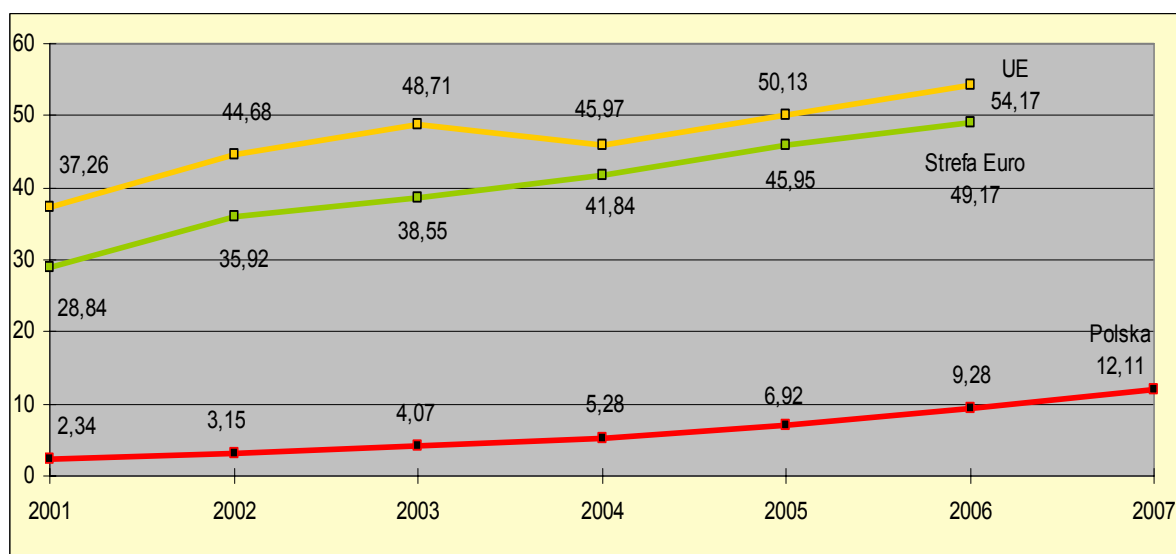
³¹ *Wybrane wyniki badania nt. korzystania Polaków z kont osobistych i kart płatniczych oraz realizowania płatności masowych w Polsce poprzez transakcje gotówkowe i bezgotówkowe*, listopad 2006 r., str. 3-4

Wykres 11. Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2006 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

Wykres 12. Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w latach 2001 - 2007

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

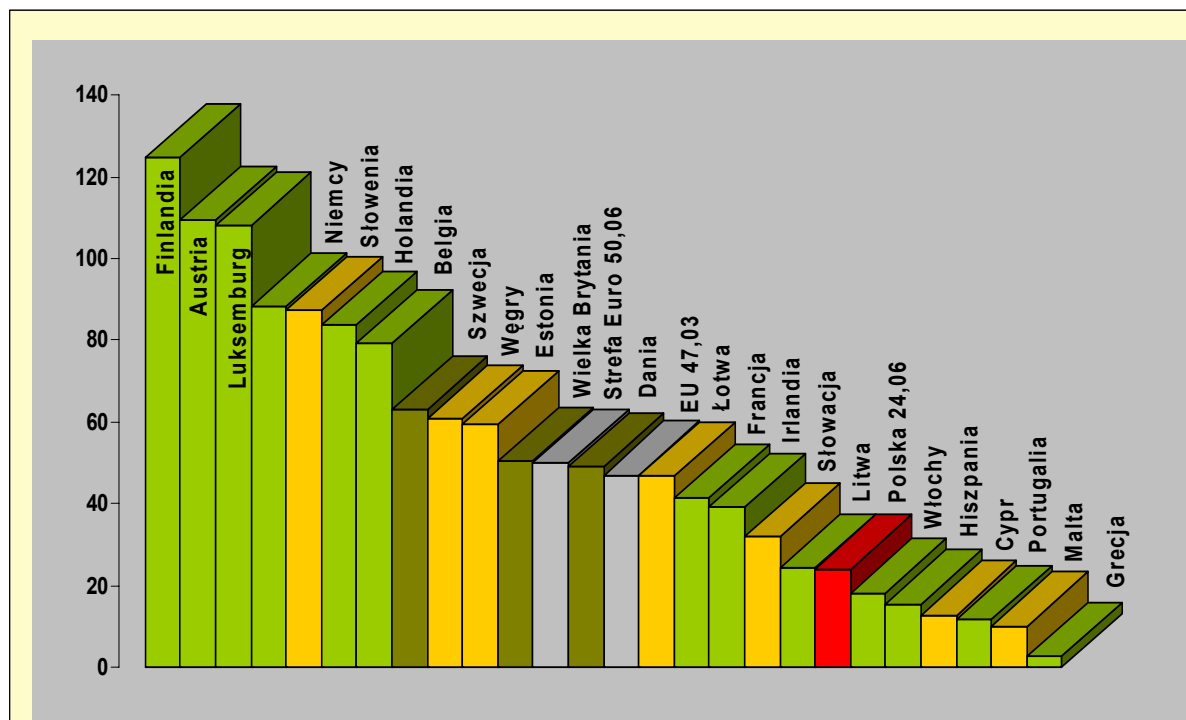
Jak wynika z wykresu 12, zarówno w krajach strefy euro, jak i w Polsce wzrasta w ostatnich latach liczba transakcji dokonywanych przy użyciu kart płatniczych. Porównanie średniej dla Polski do średniej dla UE i Strefy Euro wypada jednak dość niekorzystnie, gdyż w UE dokonuje się średnio niemal 6 razy więcej transakcji kartami płatniczymi niż w Polsce.

Polacy wykorzystują karty w głównej mierze do dokonywania wypłat z bankomatów, wzrasta jednak udział transakcji bezgotówkowych dokonywanych za pomocą kart.

7. Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca

Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2006 r. plasuje Polskę (ze wskaźnikiem 24,06 liczby poleceń przelewu *per capita*) poniżej średniej w UE (która wynosi 47,03), a także poniżej średniej dla krajów Strefy Euro (50,06), co pokazuje wykres 13.

Wykres 13. Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2006 r.

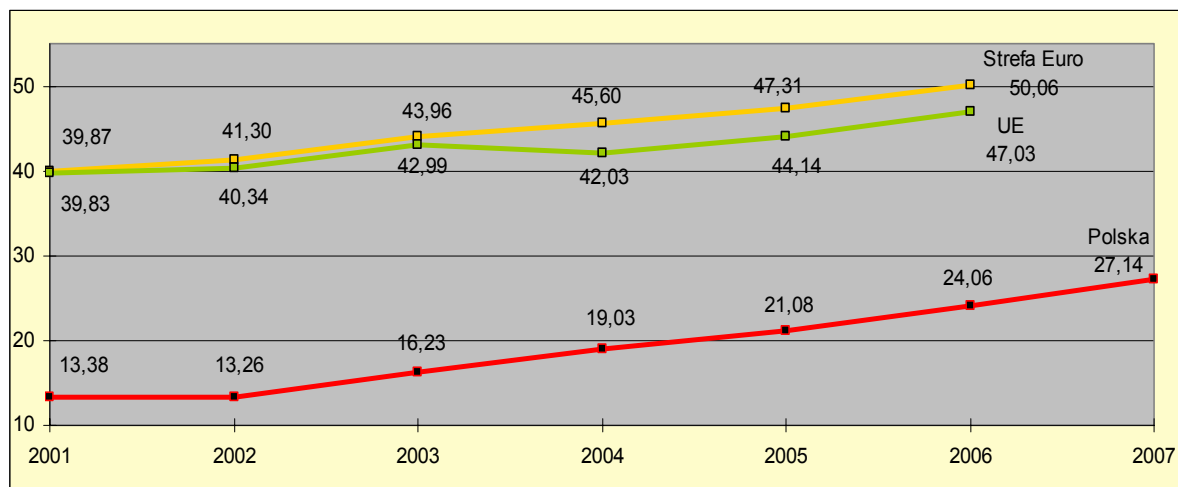

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

W Polsce jednak polecenie przelewu stanowi (obok karty płatniczej) najbardziej popularną, wśród posiadaczy rachunków bankowych, formę rozliczeń bezgotówkowych. Wskaźnik liczby poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2006 r. w Polsce był wyższy niż w takich krajach jak Włochy, Hiszpania, Cypr, Portugalia czy Malta. Popularność tego instrumentu płatniczego wskazuje również na zaufanie, jakie Polacy mają do polecenia przelewu. Sytuacja ta jest skrajnie różna w przypadku np. polecenia zapłaty.

W jaki sposób zmieniała się liczba poleceń przelewu w Polsce na tle UE i strefy Euro, prezentuje wykres 14.

Wykres 14. Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca w latach 2001 - 2007

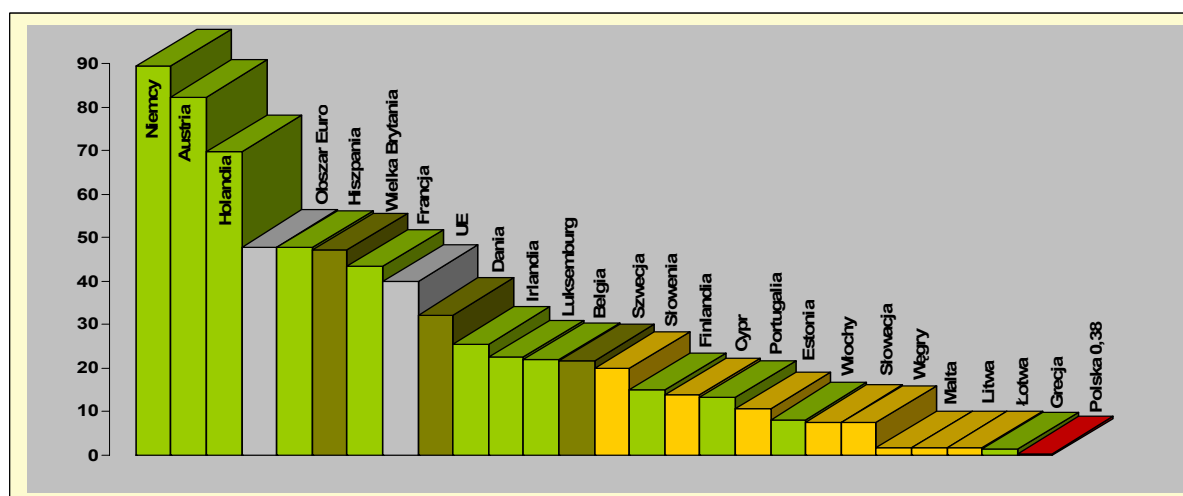
Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

Jak widać na powyższym wykresie, znaczna dynamika wzrostu poleceń przelewu na 1 mieszkańca w badanym okresie w Polsce pozwoliła zredukować różnicę między średnią dla Polski a średnią dla UE i Strefy Euro o ok. 1/3. Niemniej jednak w 2006 r. statystyczny mieszkaniec UE dokonywał dwa razy więcej poleceń przelewu niż statystyczny Polak.

8. Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca

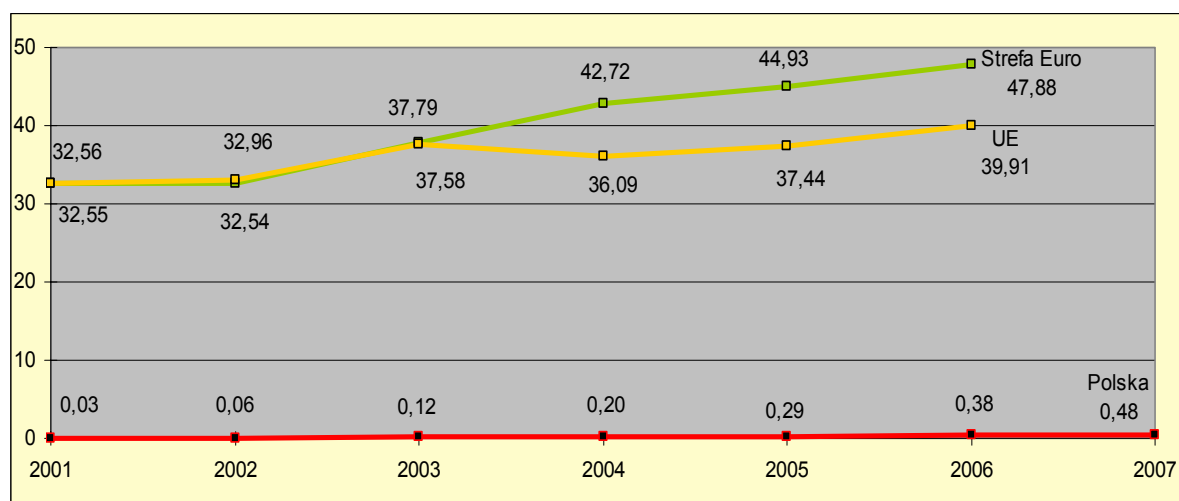
Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w 2006 r. plasuje Polskę, podobnie jak w 2004 r. i 2005 r., na ostatnim miejscu w Unii Europejskiej, co przedstawia wykres 15.

Wykres 15. Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w 2006 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

Wykres 16. Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w latach 2001 - 2007

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

Jak widać, na powyższym wykresie, pomimo wzrostu liczby poleceń zapłaty, w porównaniu do krajów UE i Strefy Euro, polecenie zapłaty w Polsce praktycznie nie istnieje.

Należy jednak odnotować, że liczba poleceń zapłaty wzrosła w stosunku rocznym o ok. 93%, z ponad 7,5 mln w 2004 r. do ponad 14,5 mln w 2006 r., natomiast ich wartość wzrosła o 51% z ponad 6,7 mld zł w 2004 r. do ponad 10 mld zł w 2006 r.³² Nie zmienia to jednak faktu, że polecenie zapłaty nie jest w Polsce popularnym instrumentem płatniczym.

Mała popularność tego instrumentu płatniczego może wskazywać na to, że Polacy nie ufają poleceniu zapłaty lub nie chcą stracić pełnej kontroli nad terminem realizacji płatności i zarządzaniem własnym rachunkiem. Poza tym istnieją jeszcze inne przyczyny małej popularności tego instrumentu. Dla ważnego ustanowienia polecenia zapłaty wymagana jest papierowa forma polecenia oraz konieczność upoważnienia do realizacji poleceń zapłaty również własnego banku. To czasami zniechęca klientów, stanowi obciążenie operacyjne zarówno dla banków, jak i wierzycieli, zwiększa koszty związane ze stosowaniem tego instrumentu, wydłuża czas aktywacji i komplikuje wykorzystanie instrumentu. W poleceniach zapłaty klienci nie mogą opóźnić zapłaty (co ma znaczenie w razie problemów z płynnością finansową), czasami są trudności z odwołaniem polecenia zapłaty w związku z niewydolnością biur obsługi klientów.³³

³² Dane NBP.

³³ *Witryna do wymiany informacji związanej z rozliczeniami – elektronizacja zgód Poleceń Zapłaty*, Karolina Wilczewska, Departament Rozliczeń KIR.

Przykład 4.

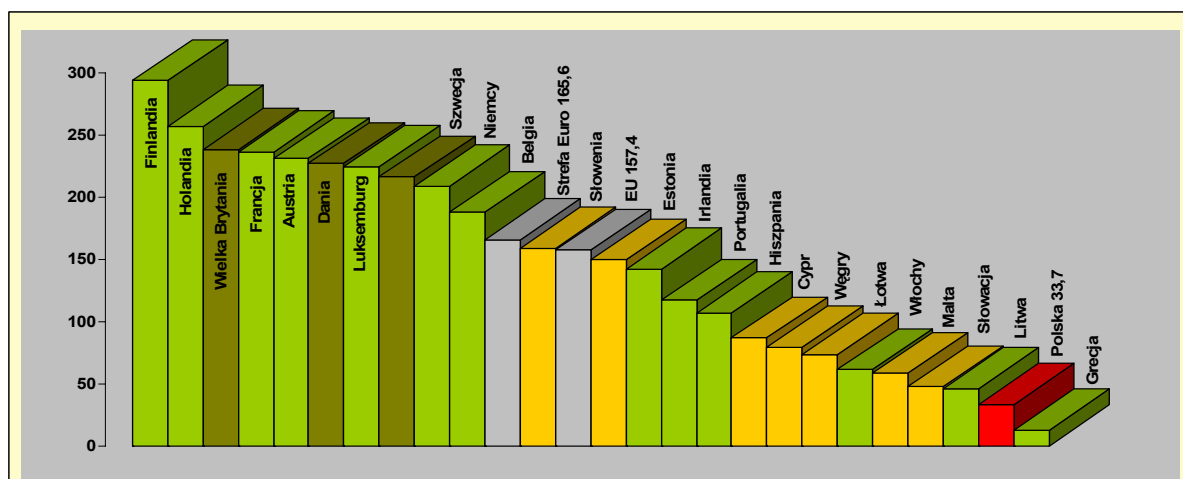
Polecenie zapłaty jest najbardziej popularne w Niemczech i Austrii. W naturze tych narodów leży systematyczne i uporządkowane regulowanie przez gospodarstwa domowe różnego rodzaju płatności na rzecz podmiotów publicznych oraz prywatnych. Narzędziu temu sprzyja niewątpliwie szeroka promocja wierzycieli masowych (upusty cenowe itp.) oraz bardzo ważny element, jakim jest tzw. 'pewność prawa'.

9. Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca

Transakcje bezgotówkowe obejmują przede wszystkim transakcje dokonywane przy użyciu kart płatniczych, polecenia przelewu, polecenia zapłaty oraz - w przypadku niektórych krajów - również przy użyciu czeków i pieniądza elektronicznego, a zatem omawiany wskaźnik może być ogólniejszym miernikiem.

W 2006 r. Polska zajmowała przedostatnie miejsce pod względem liczby transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca (wyprzedzaliśmy jedynie Grecję), co pokazuje wykres 17. Podobnie było w latach 2004 i 2005 (vide tabela nr 4 w podsumowaniu do niniejszego materiału). Na 1 Polaka w 2006 r. przypadało 33,7 takich transakcji, co w porównaniu do średniej UE (157 transakcji) oraz średniej dla Strefy Euro (165,6 transakcji) daje bardzo niekorzystny obraz wykorzystywania instrumentów płatniczych w naszym kraju.

Wykres 17. Liczba transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2006 r.

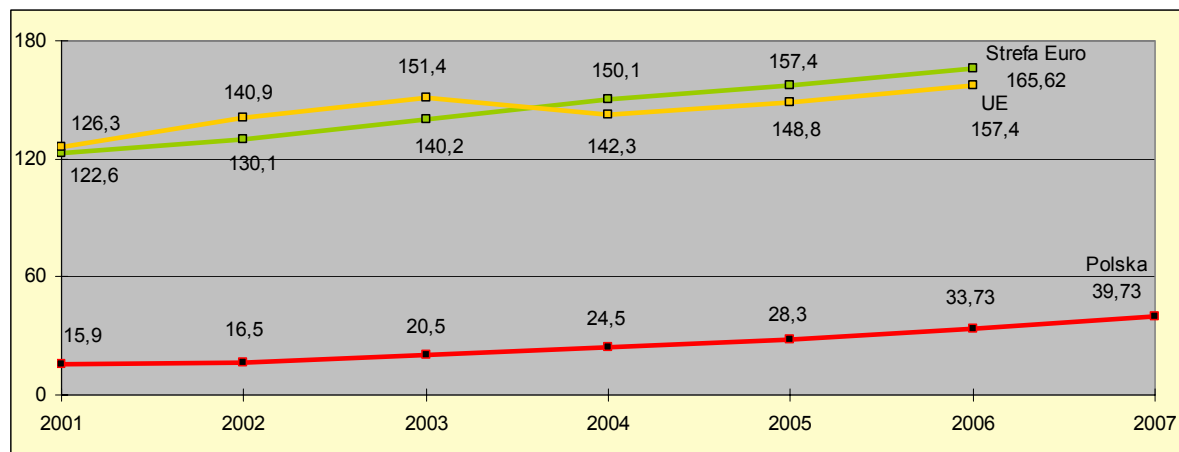

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

W Polsce widoczna jest wyraźna tendencja wzrostowa pod względem wykorzystania kart płatniczych, polecenia przelewu i polecenia zapłaty, chociaż następuje to stosunkowo powoli,

i jest ona w przybliżeniu podobna do rozwoju w innych krajach (wykres 18), co jednak oznacza brak zmniejszania dystansu Polski do średniej UE

Wykres 18. Liczba transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w latach 2001 - 2007

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

Wśród transakcji bezgotówkowych w Polsce dominują polecenia przelewu. W 2007 r. ich udział w liczbie dokonywanych transakcji stanowił ponad 68,3%. Nadal jest niewielki udział poleceń zapłaty – zaledwie 1,2%. Udział kart płatniczych pod tym względem wynosi 30,5%. Pod względem wartości dokonywanych transakcji zdecydowanie największy udział utrzymują polecenia przelewu – aż 97,7%. Karty płatnicze, pomimo dosyć dużego udziału w liczbie transakcji, mają niewielki stosunkowo udział pod względem wartości transakcji – tylko 1,91%.³⁴ Liczbę transakcji bezgotówkowych przedstawia tabela 4.

Tabela 4: Liczba transakcji bezgotówkowych w latach 2001 - 2007 (w mln zł.)

Okres	Przelewy		Czeki		Karty płatnicze		Polecenie zapłaty		RAZEM
	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)
2001	511.571	84,29	4.843	0,80	89.556	14,76	960	0,16	606.930
2002	507.100	80,23	2.306	0,36	120.368	19,04	2.257	0,36	632.031
2003	619.790	79,31	1.670	0,21	155.634	19,91	4.430	0,57	781.524
2004	726.610	77,63	400	0,043	201.430	21,52	7.540	0,81	935.980
2005	804.612	74,49	40	0,004	264.477	24,48	11.092	1,03	1.080.220
2006	917.630	71,35	8	0,001	353.906	27,52	14.542	1,13	1.286.085
2007	1.034.968	68,32	5	0,000	461.772	30,48	18.197	1,20	1.514.942

Źródło: Dane NBP.

³⁴ Dane NBP.

Widoczny jest jednak stały wzrost wykorzystywania w Polsce bezgotówkowych instrumentów płatniczych, co z perspektywy obrotu bezgotówkowego jest pozytywną tendencją.

10. Relacje pomiędzy poziomem dochodu a transakcjami instrumentami płatniczymi

Pod względem relacji zachodzących pomiędzy PKB na 1 mieszkańca (w EUR) w 2006 r. a liczbą transakcji instrumentami płatniczymi przypadających na 1 mieszkańca widoczna jest wyraźna różnica pomiędzy „starymi” krajami członkowskimi Unii Europejskiej a jej „nowymi” członkami. W nowych krajach członkowskich widoczny był zarówno niski poziom dochodu, jak i niska liczba transakcji bezgotówkowych przypadających na 1 mieszkańca. Wyjątek wśród tych krajów nadal stanowiły przede wszystkim Słowenia, Estonia i Cypr. Natomiast w przypadku Finlandii, Holandii, Wielkiej Brytanii, Austrii, Francji, a następnie także Danii, Szwecji, Niemiec i Belgii widoczny był bardzo wysoki poziom tego rodzaju transakcji na 1 mieszkańca, znacznie przewyższający średni poziom dla strefy euro. Na niskim poziomie znajdowały się Portugalia, Hiszpania i Włochy. Poza nielicznymi wyjątkami, widoczna jest korelacja pomiędzy poziomem dochodu a liczbą dokonywanych transakcji bezgotówkowych, tzn. w krajach o wyższym poziomie dochodu występuje generalnie wyższy poziom tego rodzaju transakcji.

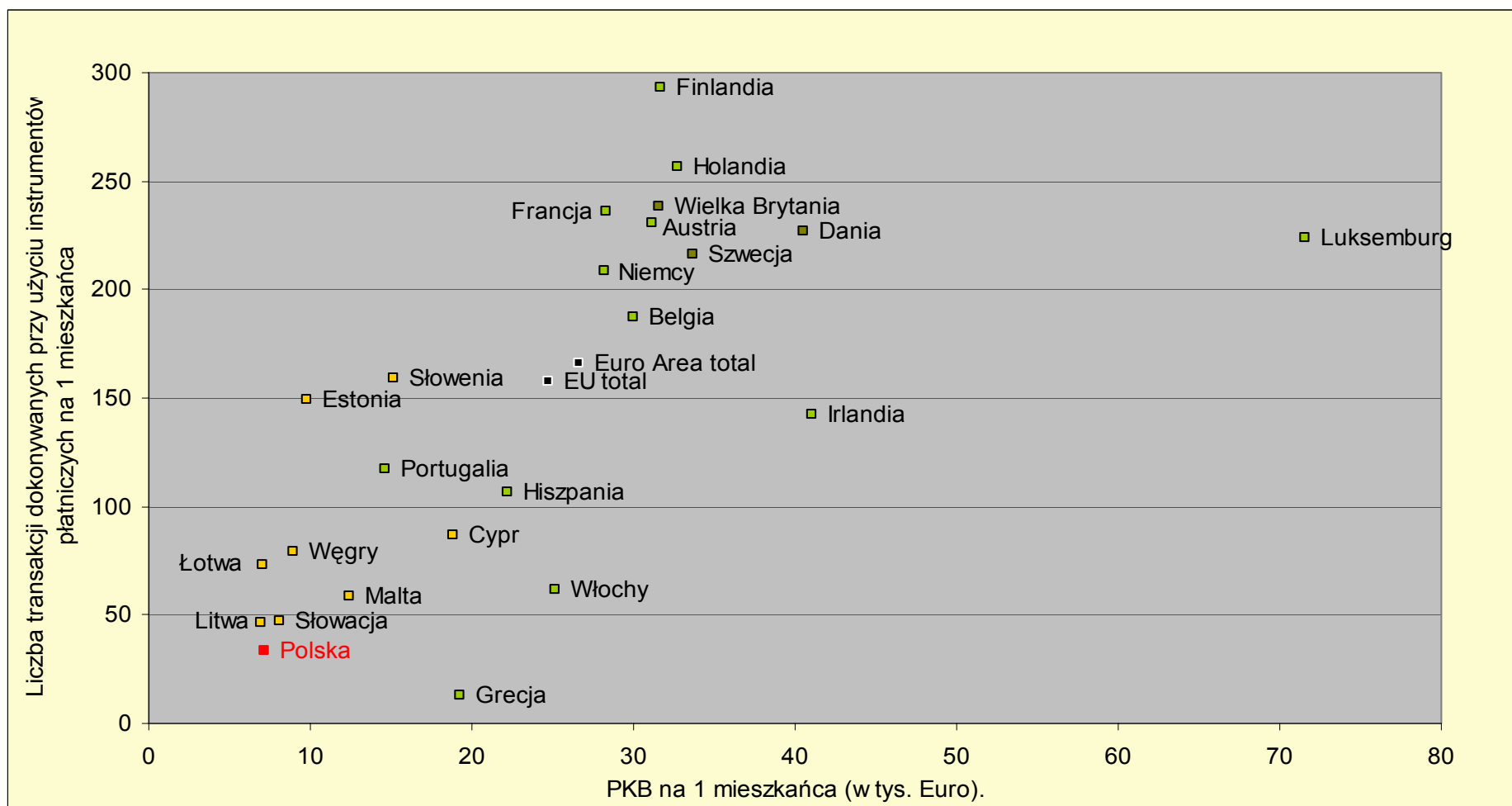
W Polsce nadal utrzymuje się bardzo niski stosunek transakcji instrumentami płatniczymi dokonywanych przez 1 mieszkańca do produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca. Na zbliżonym poziomie znajduje się Litwa i Słowacja, co przedstawia wykres 19.

W 2006 r. PKB na 1 mieszkańca w Polsce wynosił 7,1 tys. euro (w 2005 r. 6,4 tys. euro), a liczba transakcji na 1 mieszkańca 33,7 (co oznacza wzrost w stosunku do 2005 r. o 28,3). Natomiast średni PKB na mieszkańca Unii w tym samym czasie wnosił 24,7 tys. euro (w 2005 r. - 23,5 tys. euro), a średnia liczba transakcji bezgotówkowych to 157,4 (w 2005 r. - 148,8).

W 2006 r., w ujęciu *per capita*, przy PKB o blisko 3,5 razy niższym od średniej unijnej, liczba dokonywanych w Polsce transakcji bezgotówkowych jest niższa 4,6 razy (w 2005 r. było to 5,1 razy mniej niż średnia unijna). Inaczej ujmując, dane wskazują, że na 1 tys. euro PKB przeciętny Polak dokonuje o ponad 1/4 transakcji bezgotówkowych mniej niż przeciętny obywatel Unii.³⁵

³⁵ W 2006 r. na 1 tys. Euro PKB średnio w UE przypada 6,4 transakcji instrumentami płatniczymi per capita. W Polsce na 1 tys. Euro PKB przypada 4,7 transakcji instrumentami płatniczymi.

Wykres 19. Relacje pomiędzy liczbą transakcji dokonywanych przy użyciu instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca w stosunku do PKB na 1 mieszkańca (w tys.) w 2006 r.

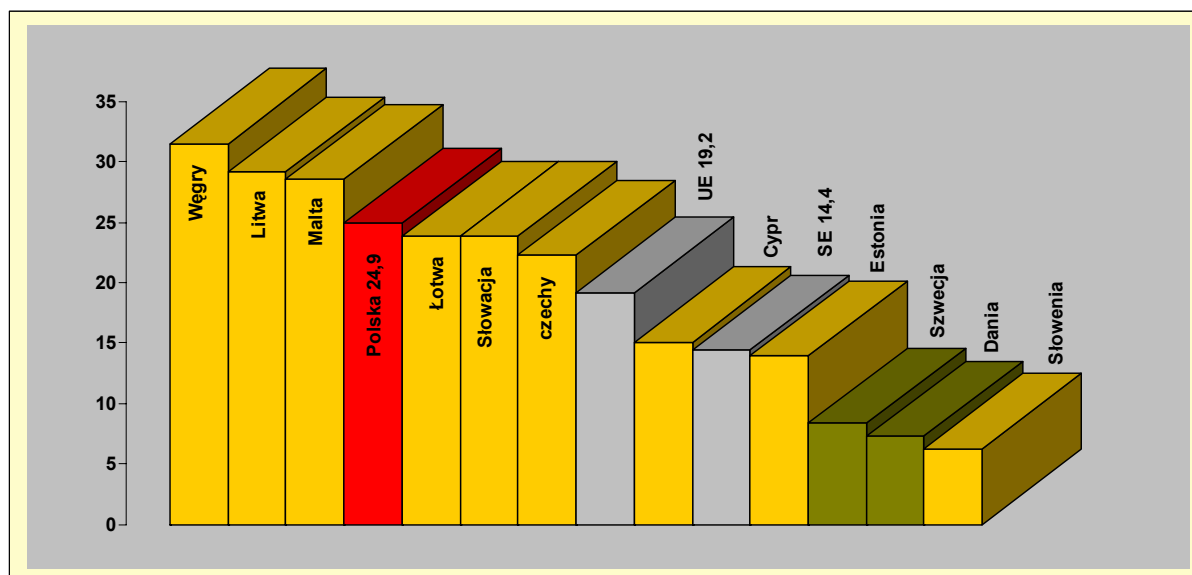

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych EBC.

11. Udział pieniądza gotówkowego w M1 w 2006 r.

Wg stanu na koniec 2006 r. udział gotówki w agregacie podaży pieniądza M1 (gotówka + depozyty a'vista) wyniósł 24,9 % i był jednym z najwyższych w Europie, co pokazuje wykres 20.

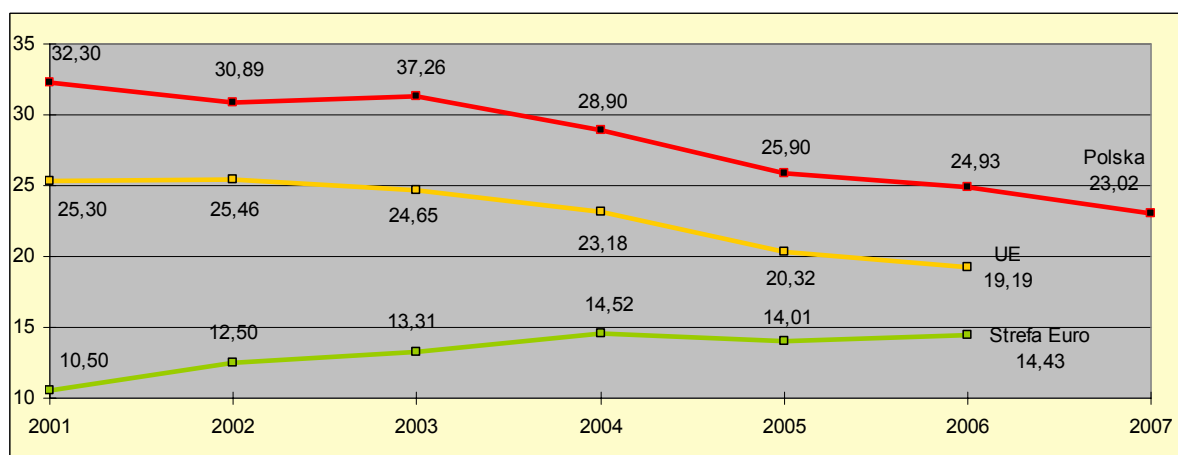
Wykres 20. Udział gotówki w M1 2006 r.

* Średnia EU nie obejmuje Wielkiej Brytanii (brak dostępnych danych).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

Wykres 21. Udział gotówki w M1 w latach 2001 - 2007

* Średnia EU nie obejmuje Wielkiej Brytanii (brak dostępnych danych).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>. Dane NBP.

W 2006 r. procentowy udział pieniądza gotówkowego w Polsce, w ramach agregatu płynności pieniądza M1 kształtował się na poziomie 24,9 % (o 1 punkt procentowy mniej niż w roku 2005, kiedy wynosił 25,9%), czyli o 5,7 punktów procentowych wyższym niż średnia dla Unii Europejskiej (19,19 %). Oznacza to niewielkie zwiększenie różnicy między tymi wskaźnikami z 5,5 pkt procentowych do 5,7 pkt. Różnica między Strefą Euro (14,4 %) a Polską wynosi 10,5 pkt procentowych. Niemniej jednak sytuację Polski w tym zakresie, w porównaniu do innych państw UE spoza strefy euro, należy ocenić jako umiarkowanie dobrą. Więcej gotówki (wg stanu z 2006 r.) w obrocie miały: Węgry 31,5 % (w 2005 r. 30,8 %), Litwa 29,2 % (w 2005 r. 29,3%), Malta 28,6 (w 2005 r. 29,7 %). Natomiast niższy, ale zbliżony do Polskiego poziom wystąpił na Łotwie 23,8 (w 2005 r. 27,4%) i na Słowacji 23,8 (w 2005 r. 24,7%). Jednocześnie, w Polsce było znacznie więcej gotówki w M1, niż w krajach strefy euro, w których omawiany udział pieniądza gotówkowego kształtował się na poziomie 14,4 %.

Analiza danych dotyczących Polski wskazuje na stałą, pozytywną tendencję zmniejszania się udziału pieniądza gotówkowego w M1 (z 32,3 % w 2001 r. do 24,9 % w 2006 r.).

Podsumowanie

Jak zauważono na wstępie, na tle innych krajów UE Polska, posiadając dwa systemy RTGS oraz dwa w pełni elektroniczne systemy dla rozliczeń detalicznych (dla rozliczeń w złotych i w euro), zajmuje bardzo korzystną pozycję w zakresie infrastruktury systemu płatniczego.

Natomiast inne wskaźniki dotyczące systemu płatniczego Polski (z wyjątkiem polecenia przelewu) wypadają na tle innych krajów Unii Europejskiej dla Polski niekorzystnie. Ogólne zestawienie miejsca Polski na tle innych krajów UE w latach 2004 – 2006 przedstawia tabela 5. Nieco lepiej wygląda sytuacja, kiedy porównujemy Polskę do tych krajów Unii, które również przystąpiły do UE w 2004 r. i mają podobne uwarunkowania gospodarcze, geograficzne i społeczne (np. Republika Czeska, Słowacja, Litwa, Węgry). Jednocześnie jednak należy mieć na uwadze, że wskaźnik liczby rachunków bankowych, poleceń zapłaty, liczby bankomatów czy liczby wydanych kart przypadających na jednego mieszkańca stawiają Polskę w 2006 r. w końcówce krajów Unii. Niewątpliwie liczba rachunków jest podstawową „bazą” do wykorzystywania różnych instrumentów bezgotówkowych związanych z rachunkiem bankowym. Przy tak małym stopniu „urachunkowienia”

społeczeństwa nie może dziwić niska pozycja Polski w wykorzystywaniu instrumentów typu polecenie zapłaty, gdyż warunkiem korzystania z nich jest otwarcie rachunku bankowego.

Wykazane w materiale trendy dotyczące rozwoju poszczególnych form rozliczeń pieniężnych wskazują, że nasz kraj osiąga największą dynamikę wzrostu w takich wskaźnikach jak liczba bankomatów, terminali POS, wydanych kart płatniczych i transakcji przy ich użyciu, poleceń przelewu i poleceń zapłaty czy transakcji przy użyciu instrumentów płatniczych ogółem.

Świadczy to o pozytywnym kierunku rozwoju systemu płatniczego w zakresie rozliczeń detalicznych. Należy jednak podkreślić, że w celu dalszego, dynamicznego rozwoju usług płatniczych konieczne są działania zmierzające przede wszystkim do popularyzowania usług bankowych, zwiększania zaufania społeczeństwa do ww. instytucji finansowych oraz wzrostu aktywności (czyli korzystania z różnych produktów bankowych) przez posiadaczy rachunków. Bez tego zaufania, przejawiającego się głównie zwiększeniem liczby rachunków bankowych, a tym samym poszerzeniem liczby osób będących potencjalnymi użytkownikami instrumentów bezgotówkowych, oraz bez podjęcia działań promujących obrót bezgotówkowy i zwiększających wykorzystanie rachunków bankowych do dokonywania płatności bezgotówkowych, zbliżenie poziomu wykorzystania poszczególnych instrumentów płatniczych oraz rozwój infrastruktury im służącej do poziomu średniej krajów UE w badanych wskaźnikach nie będzie możliwe.

Opracował:

R. Krawczyk

Tabela 5. Miejsce Polski w porównaniu z innymi krajami UE ze względu na dany wskaźnik.

Wskaźnik	Okres	Średnia dla Strefy Euro	Średnia dla Unii Europejskiej	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE *
Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców	2004	652	602	510	14 na 25
	2005	646	599	558	12 na 25
	2006	636	593	568	11 na 25
Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca	2004	1,04	1,14	0,58	16 na 19
	2005	0,99	1,11	0,58	19 na 20
	2006	1,01	1,16	0,63	19 na 20
Liczba bankomatów na 1 milion mieszkańców	2004	789	709	211	25 na 25
	2005	810	735	230	25 na 25
	2006	832	760	260	25 na 25
Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców	2004	15237	13714	3751	23 na 24
	2005	15847	14312	4348	23 na 25
	2006	17009	15356	4628	23 na 25
Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca	2004	1,17	1,24	0,46	23 na 23
	2005	1,31	1,34	0,53	25 na 25
	2006	1,38	1,38	0,63	25 na 25
Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca	2004	41,84	45,97	5,28	25 na 25
	2005	45,95	50,13	6,92	24 na 25
	2006	49,17	54,17	9,28	22 na 25
Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca	2004	42,03	45,60	19,03	17 na 25
	2005	44,14	47,31	21,08	17 na 24
	2006	47,03	50,06	24,06	18 na 24
Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca	2004	42,72	36,09	0,20	25 na 25
	2005	44,93	37,44	0,29	24 na 24
	2006	47,88	39,91	0,38	24 na 24
Liczba transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca	2004	150,1	142,3	24,5	24 na 25
	2005	157,4	148,8	28,3	23 na 24
	2006	165,62	157,4	33,7	23 na 24

Źródło: Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

* Ponieważ w tabelach ECB Statistical Data Warehouse nie zawsze występują dane dla wszystkich państw UE przy danym wskaźniku, liczba porównywanych państw w odniesieniu do takiego wskaźnika jest mniejsza niż 25. W takiej sytuacji miejsce Polski zostało zaprezentowane na tle liczby państw, których dane są dostępne.